

Yazımdan Yayımaya *Hüsn ü Aşk*'in Serencâmı - I

The Consequence of Hüsn ü Aşk from Writing to Publication - I

Mehmet Akif Gözitok¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Erzurum, Türkiye

ORCID: M.A.G. 0000-0003-0197-3093

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Mehmet Akif Gözitok,
Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum,
Türkiye
E-mail: makif.gozitok@erzurum.edu.tr

Başvuru/Submitted: 27.03.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested: 27.03.2020

Son Revizyon/Last Revision Received: 01.05.2020

Kabul/Accepted: 11.05.2020

Atıf/Citation:

Gozitok, M. A. (2020). Yazımdan yayıma *Hüsn ü Aşk*'in Serencâmı - I. *TUDED* 60(1), 263-288.
<https://doi.org/10.26650/TUDED2020-0011>

ÖZET

Klasik Türk şiirinin son büyük temsilcilerinden kabul edilen Şeyh Gâlib'in henüz yirmi altı yaşında iken telif ettiği *Hüsn ü Aşk* mesnevisi, dil ve anlatımdaki başarısı, imge, hayal ve sembollerdeki orijinalliği ile edebiyat araştırmacıları tarafından klasik Türk edebiyatının şaheserleri arasında kabul edilmektedir. Kalem alındığı ilk günden itibaren edebiyat tarihimizde eşine az rastlanırlı bir ilgiye mazhar olan bu eser, bugüne değin pek çok ilmi ve akademik çalışmanın konusu olmuş, üzerine farklı alanlarda onlarca araştırma yapılmıştır. Tüm bu araştırmalara zemin teşkil eden *Hüsn ü Aşk*'in metin neşrine yönelik çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmalar arasında bir kısım farklılıkların olduğu ve bu farklılıkların da metnin neşrinde esas alınan yazma ve matbu nüshalardan kaynaklandığı görülmüştür. *Hüsn ü Aşk*'in kadim yazma nüshaları ile Bulak, Ebuzziyâ ve Tahir Olgun baskıları karşılaştırıldığında aralarında gerek matbu nüsha nâşirlerinin müdahalelerinden gerek dizgi hatalarından ileri gelen pek çok farklılığın bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada, *Hüsn ü Aşk*'in matbu nüshaları ile kadim yazma nüshaları karşılaştırılarak bunlar arasındaki farklar ortaya konacak, *Hüsn ü Aşk*'in metnine matbu nüsha nâşirleri tarafından yapılan müdahaleler gösterilecek ve böylece eserin, müellifinin elinden çıktığı en yakın hâline yaklaştırılmasına gayret edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Gâlib, *Hüsn ü Aşk*, yazma ve matbu nüshalar, farklılıklar, neşir hataları

ABSTRACT

Sheikh Gâlib's masnavi, called the *Hüsn ü Aşk*, is accepted as a masterpiece of classical Turkish literature with its success in language and expression, original images, figure and symbols. This work has been the subject of many scientific and academic studies, and dozens of researches have been conducted on it in different fields. When the studies on the text publishing of *Hüsn ü Aşk* are examined, it was seen that there are some differences between these studies, and these differences are due to the handwritten and printed copies based on the text. When the old manuscripts of *Hüsn ü Aşk* and the publications of Bulak, Ebuzziyâ and Tahir Olgun are compared, it has been determined that there are many differences between them, both from interventions of publishers and from the printer's error. In this study, the printed copies of *Hüsn ü Aşk* and the old manuscripts will be compared, and the differences between them will be revealed, and the interventions made by the publishers of the printed copies will be shown in the text of *Hüsn ü Aşk*, and thus, the effort will be made to bring the work closer to the closest version of its author.

Keywords: Sheikh Gâlib, *Hüsn ü Aşk*, handwritten and printed copies, differences, publishing errors

EXTENDED ABSTRACT

Hüsn ü Aşk masnavî, written by Sheikh Gâlib in 1197/1783, is accepted as one of the most beautiful and original masnavî of classical Turkish literature, and is regarded as the “standard of excellence” and “turning point” of divan poetry. To date, it has been the subject of many scientific and academic studies by grateful scientists. Some of these works focus on the publication, intralingual translation and explanation of the text of *Hüsn ü Aşk*, and some on the content and artistic aspects of the work. In the investigations on the studies based on the publication, intralingual translation and explanation of the text of *Hüsn ü Aşk*, it was determined that there were a number of mistakes in the publications of the text of *Hüsn ü Aşk*, and that these mistakes were repeated in many academic and scientific studies. The reason for these repetitive mistakes is that the printed copy, printed at the end of the Gâlib Dede Diwan in Bulak, in the year 1252/1836 with an ta‘lik script, is a problematic copy that moved far away from the original due to either printer’s or publisher’s errors. On the basis of this problematic printing, many couplets of *Hüsn ü Aşk* imprinted by Sheikh Gâlib with a jeweler’s precision in three editions consisting of the one printed in Ebuzziyâ Printing House in the year 1304/1888 and the other printed in Matbaa-i Âmire in the year 1339/1920 along with the new evaluations by the publishers of the printed copies and the printer’s errors were published with serious differences from the original. This situation casts a shadow on the literary value of *Hüsn ü Aşk*, which is one of the most important works of our literary history, and the poetry power of a great poet like Sheikh Gâlib.

As a result of the detailed scanning in the library catalogs, 55 written copies of *Hüsn ü Aşk* were identified. Eight of these copies identified were copied before the year 1213/1799, the death date of Sheikh Gâlib, while twenty-six of these were copied between the years 1216-1312/1802-1895, and the copying date and the copyist of twenty-one of these copies are not certain. The oldest-dated copy of these manuscripts is the copy in Sheikh Gâlib’s own handwriting, and now in the Süleymaniye Library Halet Efendi, number 171. Apart from these manuscripts, *Hüsn ü Aşk* has three printed copies, one in Bulak and two in Istanbul. The first of these copies is the end of the Sheikh Gâlib Diwan which was published with ta‘lik script in Bulak in the year 1252/1836. The second one is the copy published by Ebuzziyâ Printing House in the year 1304/1888. The last edition of *Hüsn ü Aşk* in old letters was published in Matbaa-i Âmire as a Mahfil Mecmûa publishing of Tahir Olgun in the year 1339/1920.

The first scientific study on *Hüsn ü Aşk* was done by Abdülbaki Gölpınarlı in 1968. In this study, Gölpınarlı formed the text of *Hüsn ü Aşk* based on the draft in the Süleymaniye Library Halet Efendi, number 171, comparing the Bulak edition and four different manuscripts. In this study, although it seems that a criticized text was put forward, it is not correct that all of the copies preferred by Gölpınarlı in the criticized text were copied after a long time following the year 1213/1799, when Sheikh Gâlib passed away, and that Gölpınarlı relied on the draft when establishing the criticized text, in terms of text critique. The studies carried out after Gölpınarlı also relied on this criticized text, and were not concerned with the text of *Hüsn ü*

Aşk, but rather with intralingual translation and explanation. For this reason, they were unable to identify some text problems caused by the printer's errors in the printed copies of Hüsni ü Aşk and interventions of the publishers who published the printed copies due to their copy preferences.

In this study, the printed copies of Hüsni ü Aşk will be compared with the old manuscripts, and the differences between the printed and manuscript copies will be revealed, and the interventions made by the printed copies publishers for the text of Hüsni ü Aşk will be demonstrated. At this point, the interventions identified in the printed copies, the printer's and publishing errors will be evaluated under six main titles, as Misvaluation of Words, Syntax Errors, Construction Errors, Conjunction Errors, Afformative Errors and Forgotten Couplets. Thus, it will be tried to make the text of Hüsni ü Aşk, mentioned as one of the most distinguished works of Turkish literary history, be closest to that of Sheikh Gâlib, by correcting a number of publishing and printer's errors, which occurred nearly two hundred years ago, and have been repeated up to the present.

GİRİŞ

Şeyh Gâlib'in henüz yirmi altı yaşında iken altı ay gibi kısa bir sürede yazdığı ve klasik Türk edebiyatının en güzel ve orijinal mesnevilerinden kabul edilen *Hüsn ü Aşk*, aynı zamanda klasik şiirimizin 'mükemmellik standardı' ve 'dönüm noktası' olarak görülmektedir (Holbrook, 1998, s. 14; Bilgegil, 1992, s. XVII; Çelebi, 1998, s. 12). Edebiyat tarihimizin bu güzide eseri, kadirşinas bilim insanları tarafından ihmal edilmemiş, bugüne değin pek çok ilmî ve akademik çalışmanın konusu olmuştur. Yapılan bu çalışmaların bir kısmı *Hüsn ü Aşk*'in metninin neşri, dil içi çevirisi ve izahı üzerine yoğunlaşırken diğer bir kısmı da eserin muhtevası ve sanatsal yönü üzerinde durmakta ve onun her açıdan nasıl büyük bir eser olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak *Hüsn ü Aşk*'in metninin neşrini, dil içi çevirisini ve izahını esas alan çalışmalar üzerine yaptığımız incelemelerde, *Hüsn ü Aşk* metninin neşirlerinde bir dizi farklılıkların/hataların bulunduğu ve bu farklılıkların/hataların yapılan pek çok akademik ve ilmî çalışmada tekrar edileğediğine şahit olduk. Tekrar edilegelen bu hataların sebebini merak edip araştırmaya koyulunca gördük ki *Hüsn ü Aşk*'in matbu nüshaları ile en eski tarihli yazma nüshaları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bunun üzerine *Hüsn ü Aşk*'in nadir eser kütüphanelerinde bulunan yazma ve matbu nüshalarını tespit ederek bunları karşılaştırmaya koyulduk. O vakit, 1252/1836 yılında Bulak'ta *Gâlib Dede Divânı*'nın sonuna münderiç ta'lik hatla basılan matbu nüshanın gerek dizgi gerek nâşir hatalarından ötürü metnin orijinalinden oldukça uzaklaşmış problemlili bir nüsha olduğunu müşahade ettik. Kanaatimizce bunun sebebi, bugünkü manada bir metnin tenkidi müessesesinin gelişmemiş olması ve nâşirlerin basılacak metni genellikle sıhhatinden emin ol(a)madıkları, belki de güç bela temin edebildikleri bir veya birkaç nüshadan hareketle oluşturmasıdır. Bu problemlili baskı esas alınarak 1304/1888 yılında Ebuzyyâ Matbaasında ve 1339/1920 yılında Matbaa-i Âmirede yapılan baskılara, nâşirlerinin değerlendirme ve dizgi hataları da eklenince üç baskıda da Şeyh Gâlib'in bir kuyumcu titizliği ile işlediği *Hüsn ü Aşk*'in pek çok beyti, orijinalinden ciddi farklılıklarla neşrolunmuştur. Bu makalede, *Hüsn ü Aşk*'in matbu nüshalarını kadim yazma nüshaları ile karşılaştırarak matbu ve yazma nüshalar arasındaki farkları ortaya koymaya, *Hüsn ü Aşk*'in metnine matbu nüsha nâşirleri tarafından yapılan müdahaleleri göstermeye gayret edeceğiz. Böylece Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk* isimli eşsiz eseri üzerinden bir eserin telif sürecinden basımına, bir başka ifade ile yazımından yayımına değin ne türden ve ne derece değişikliğe/farklılığa uğrayabildiğini tespit etmeye çalışacağız. Bu vesile ile iki yüz yıl önce hasbelbeşer vuku bulan bir dizi neşir ve dizgi hatasını tashih ederek edebiyat tarihimizin bu güzide eseri üzerine yapılan ilmî çalışmalara bazı yeni okuma teklifleriyle bir nebze katkıda bulunabilmek ve Şeyh Gâlib'e olan vefa borcumuzu ödeyebilmek niyetindeyiz.

1. Hüsn ü Aşk'in Yazma ve Matbu Nüshaları

Kütüphane kataloglarında yaptığımız ayrıntılı taramalar neticesinde *Hüsn ü Aşk*'in şu an için 55 yazma nüshasını tespit etmiş bulunmaktayız. Tespit edilen bu nüshalardan 8'i Şeyh Gâlib'in vefat ettiği 1213/1799 yılından önce yazılmış nüshalardır ki bunların en eskisi Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 171 numarada kayıtlı ve Şeyh Gâlib'in kendi hatt-ı destiyle olan

1197/1783 tarihli müsvedde nüshadır **[H]**. *Hüsn ü Aşk*'ın bu müsvedde nüshasına bizatihi Şeyh Gâlib tarafından gerek üzerinde gerekse metnin avtografyası (ilk metin) için tebyiz edilirken mısra, beyit ve bölüm bazında pek çok eklemeler, çıkarmalar ve değişikliklerin yapıldığı görülmektedir.¹ Bu sebeple *Hüsn ü Aşk*'ın ham hâli olarak değerlendirilebilecek bu nüshayı tek başına kullanmak ve bu nüshadan hareketle bir metin tesis etmek mümkün değildir. *Hüsn ü Aşk*'ın avtografyasından kâmilten istinsah edilmiş en eski nüshası, Kütahya Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi 24218 numarada bulunan ve 1199/1785 yılında Seyyid Pertev tarafından istinsah olunmuş nüshadır **[MH]**. Konya Etnografya Müzesi 2322 numarada bulunan ve Ahmed Ârif tarafından 1200/1786 yılında istinsah edilen nüsha ise en eski istinsah tarihli ikinci nüshadır **[K]**. *Hüsn ü Aşk*'ın diğer kadim nüshaları ise Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum 1197 numarada bulunan ve Muhammed Refi'î-i Âmedî tarafından 1203/1798'de **[M]**, İBB Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları K0781/1 numarada bulunan ve Hattat Ahmet Yüsrî tarafından 1206/1792'de **[BL]**; İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY5531/2 numarada bulunan ve Hattat Ahmet Yüsrî tarafından 1207/1793'te **[Ü1]**²; İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY5519/2 numarada bulunan ve Hattat Ahmet Yüsrî tarafından 1207/1793'te **[Ü2]**³; yine İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY1348 numarada bulunan ve Derviş Hüseyin el-Sinobî tarafından 1213/1799'da **[Ü3]** istinsah olunan nüshalardır. Bu kadim nüshalar dışında çeşitli kütüphanelerde 1216-1312/1802-1895 yılları arasında istinsah edilmiş 26 nüsha bulunurken istinsah tarihi ve müstensihi belli olmayan 21 nüsha daha mevcuttur.⁴

Bu yazma nüshalar dışında *Hüsn ü Aşk*'ın biri Bulak'ta, ikisi İstanbul'da olmak üzere üç matbu nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların ilki 1252/1836 yılında Bulak'ta ta'lik hatla basılan *Şeyh Gâlib Dîvânı*'nın sonuna eklenmiştir **[B]**.⁵ Kanaatimizce bu baskı, bizim esas aldığımız yazmalardan pek çok noktada farklılıklar gösteren başka bir kolbaşından istinsah edilmiş muahhar bir nüshadan hareketle neşre hazırlanmıştır. Nitekim bu nüsha, Abdülbaki Gölpinarlı'nın tenkitli metne dâhil ettiği Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü 679, Hasan Hüsnü Paşa Bölümü 1041, Hacı Mahmud Efendi Bölümü 3642 numaralarda bulunan nüshalarla pek çok noktada uyuşmaktadır. Bu baskıdan elli iki yıl sonra 1304/1888 yılında *Hüsn ü Aşk*'ın ikinci baskısı Ebuzyiyâ Matbaası tarafından yapılmıştır **[E]**. *Hüsn ü Aşk*'ın eski harflerle yapılan son baskısı ise 1339/1920 yılında Tahir Olgun tarafından *Mahfil Mecmûası* yayını olarak hazırlanmış ve Matbaa-i Âmirede tab' ettirilmiştir **[T]**.

- 1 Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk*'ın müsveddesi üzerinde ne gibi müdahale ve değişikliklerde bulunduğunu ve bunların ardında yatan sebeplerin neler olabileceğini tespit ve tahlil etmeye çalışarak Şeyh Gâlib'in dili, üslubu, sanatı ve şiir anlayışı hakkında bazı değerlendirmelerde bulunduğumuz, bu makalenin devamı niteliğindeki "Yazımdan Yayına Hüsn ü Aşk'ın Serencâmı - II" adlı makalemiz yayım aşamasındadır.
- 2 Abdülbaki Gölpinarlı'ya göre bu nüsha, III. Selim tarafından üç bin altın sarf edilerek hazırlanan bir nüshadır (Gölpinarlı, 2011, s. XXV).
- 3 Bu nüshanın görüntüleri, eser teşhirde olduğu için temin edilemedi.
- 4 Tespit edilen tüm yazma nüshaların listesi için bkz. Ek I.
- 5 Abdülbaki Gölpinarlı, bu eserin Bulak'ta 1252/1836 yılında ta'lik bir hatla taşbasması olarak basıldığını ifade etmektedir (Gölpinarlı, 2011, s. XXXIV). Eser üzerine yaptığımız incelemelerde, 500 adet basılan bu nüshanın bir taşbaskı değil hurûfât dizgi olduğu belirlenmiştir.

2. Hüsn ü Aşk'ın Metninin Neşirleri ve Nüsha Tercihleri

Hüsn ü Aşk'in metin neşri, dil içi çevirisi ve izahı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde *Hüsn ü Aşk* üzerine ilk ilmî çalışmayı⁶ Abdülbaki Gölpınarlı'nın 1968 yılında⁷ yaptığı görülmektedir. Bu çalışmasında Gölpınarlı, *Hüsn ü Aşk*'in metnini, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 171 numarada kayıtlı ve Şeyh Gâlib'in kendi hatt-ı destiyle olan müsvedde nüshasını [H] esas alıp; 1252/1836 yılında Bulak'ta basılan matbu [B] ve Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü 679, Hasan Hüsnü Paşa Bölümü 1041 (istinsah tarihi 1239), Hacı Mahmud Efendi Bölümü 3642 (istinsah tarihi 1231) numaralarda bulunan yazma nüshalarla mukabele etmek suretiyle tenkitli olarak neşretmiştir. Eserin sonuna metnin dil içi/ nesre çevirisi, icap eden beyitler için açıklamalar kısmı, fonksiyonel sözlük ve Halet Efendi 171 numarada kayıtlı olan müsvedde nüshanın [H] tıpkıbasımı eklenmiştir. Bu çalışmada her ne kadar bir tenkitli metin ortaya konulmuş gibi görünse de Gölpınarlı'nın tenkitli metinde tercih ettiği nüshaların tamamı, Şeyh Gâlib'in vefat ettiği 1213/1799 yılından çok sonraları istinsah edilmiş nüshalardır. Gölpınarlı, *Hüsn ü Aşk*'in nüshaları bahsinde bizim yukarıda zikrettiğimiz kadim nüshalardan bahsetmesine rağmen (Gölpınarlı, 2011, s. LIII-LVII) bunları metin tenkidinde kullanmamıştır. Gölpınarlı'nın *Hüsn ü Aşk* metnini tesis ederken kullandığı muahhar nüshaları, Şeyh Gâlib hayatta iken istinsah edilmiş kadim nüshalar ile kıyas ettiğimizde arada ciddi farkların bulunduğu göze çarpmaktadır. Bu farkların Gölpınarlı'nın tenkitli metne dâhil ettiği muahhar nüshaların hepsinde aynı olduğu göz önünde bulundurulunca bu nüshaların tamamının aynı koldan geldiğine hiç şüphe kalmamaktadır. İşin bir diğer boyutu da muahhar nüshaların hemen hepsinin, her noktada Bulak baskısı ile de uyuşmasıdır. Bu durum da akla şu ihtimali getirmektedir: Bulak baskısı hazırlanırken bu nüshalardan birinden ya da bu koldan istinsah edilmiş muahhar bir başka nüshadan istifade edilmiştir. İfade ettiğimiz tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda metin tenkidi amelîyesinin, daima aynı koldan gelen ve aynı yanlış rivayette ittifak eden nüshalardan hareketle yapıldığı görülmektedir. Kanaatimizce bu da yanlış yanlışla doğrulamaktan başka bir şey değildir. Öte taraftan Gölpınarlı'nın tenkitli metni kurarken müsvedde nüsha H'yi esas alması ise (Gölpınarlı, 2006, s. LVIII) başka bir metin tenkidi problemini daha doğurmaktadır. Normal şartlarda müellifinin hattı ile olan avtografya, daima en kıymetli nüsha olarak değerlendirilse de H'nin bir müsvedde olması, Şeyh Gâlib'in gerek müsvedde üzerinde gerekse müsveddeyi tebyiz ederken pek çok değişikliğe gitmesi, bu nüshadan tek başına istifadeyi imkânsız hale getirmektedir. Bu bakımdan tercih ettiği nüshalar sebebiyle Gölpınarlı'nın tenkitli olarak neşrettiği metin, çoğu yerde kadim nüshalarla örtüşmemektedir.

6 Gölpınarlı'dan önce Ahmet Cevat Emre [(1932) *Hüsün ve Aşk. Muhit*, nr. 41-50, Mart-Aralık] ve Vasfi Mahir Kocatürk [(1944). *Şeyh Gâlib-Hüsün ile Aşk*. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi] tarafından yapılan çalışmalar ilmî metotlara uygun olmadığından değerlendirmeye alınmamıştır. Zira bu çalışmalarda metnin aslına uyulmadığı, izahı zor beyitlerin atıldığı ve çokça yanlış anlamaların mevcut olduğu görülmektedir.

7 Gölpınarlı, A. (1968). *Şeyh Gâlib-Hüsün ü Aşk*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi. Bu çalışmada eserin şu baskısı esas alınmıştır: Gölpınarlı, A. (2011). *Şeyh Gâlib-Hüsün ü Aşk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Orhan Okay ve Hüseyin Ayan ise Gölpinarlı'dan yedi sene sonra, 1975 yılında⁸ *Hüsn ü Aşk*'ı, Ebuzziyâ Matbaası tarafından 1304/1888 yılında bastırılan [E] ve Tahir Olgun'un *Mahfil Mecmûası* yayını olarak 1339/1920 yılında Matbaa-i Âmirede neşrettiği [T] matbu nüshalarından hareketle Latin harflerine aktarmışlar ve sayfa altlarına ise dil içi/nesre çevirisini vermişlerdir. Daha sonraki baskısında (1992) ise eserin girişine Prof. Dr. Kaya Bilgegil'in "Hüsn ü Aşk'a Dair" başlıklı mühim yazısı, sonuna Tahir Olgun neşrinin matbu nüshası [T] tıpkıbasım olarak konulmuştur.

Muhammet Nur Doğan 2002 yılında⁹ yayımladığı çalışmasında *Hüsn ü Aşk*'ı Latin harflerine aktarmış, hemen karşılığında dil içi/nesre çevirisini vermekle yetinmeyip lazım gelen noktalarda beyitleri izah eden açıklamalar yapmıştır. Eserin sonuna ise 1207/1792 yılında hattat Ahmet Yüsrî tarafından istinsah edilen ve III. Selim'in üç bin altın sarf ederek tezhip ettirdiği rivayet olunan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 5531'de kayıtlı bulunan *Hüsn ü Aşk* nüshasının [İ] tıpkıbasımını eklenmiştir. Metnin Latin harflerine aktarımında İ nüshasının yanı sıra Ebuzziyâ Matbaası [E] ve Tahir Olgun'un neşirlerinin [T] esas alındığı, bazı noktalarda müsvedde nüshadan [H] istifade edildiği görülmektedir.

Burada istitrat kabilinden bir hususu arz etmek istiyoruz. Gölpinarlı'dan sonra yapılan her iki çalışmada da yazarlar, alanın en önemli isimlerinin başında gelen Gölpinarlı'nın, *Hüsn ü Aşk* metnini 'oldukça sağlam bir edisyon-kritik' ile 'birkaç küçük okuma ve değerlendirme hatası dışında mükemmel bir şekilde' yeni harflere aktardığı fakat nesre çevrilişte bazı hatalar yaptığı hususunda hemfikirdirler (Okay ve Ayan, 2013, s. 6; Doğan, 2015, s. 12). Bu yüzden her iki çalışma da *Hüsn ü Aşk*'ın metninden ziyade dil içi/nesre çevirisi ve izahı üzerine yoğunlaşmıştır. Bu sebeple matbu nüsha neşirlerinden kaynaklanan hataların/farklılıkların her iki çalışmada da bulunduğunu ifade etmek gerekir.

Selami Ece 2012 yılında¹⁰ yayımlamış olduğu *Hüsnüne Aşk Olsun* adlı eserinde *Hüsn ü Aşk*'ın hem metnini yayımlamış hem dil içi/nesre çevirisini vermiş hem de eserin tasavvufî arka planını ve anlam derinliklerini ortaya koyan mufassal bir şerhini yapmıştır. Eserin sonuna *Hüsn ü Aşk*'ın manzum şerhi denebilecek bir manzume de ekleyen Ece, bu çalışmasında *Hüsn ü Aşk*'ın İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 5531'de kayıtlı bulunan [İ] ve müellif hattı ile olan müsvedde [H] nüshalarını esas almış, yer yer Bulak baskısı [B], Ebuzziyâ Matbaası [E] ve Tahir Olgun [T] neşirlerine müracaatla *Hüsn ü Aşk*'ın transkripsiyonlu metnini yayımlamıştır. Ece, metnin neşrinde bizim de çalışmamızda istifade ettiğimiz İ ve H nüshalarını merkeze alırken matbu nüshaları da bir nüsha kolu olarak değerlendirmekte ve matbu nüsha farklılıklarını bir nüsha varyantı olarak görerek kimi zaman metne dâhil etmektedir (Ece, 2017, s. 279, 317).

8 Okay, O. ve Ayan, H. (1975). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Dergâh Yayınları. Bu çalışmada eserin şu baskısı esas alınmıştır: Okay, O. ve Ayan, H. (2013). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

9 Doğan, M. N. (2002). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Ötügen Yayınları. Bu çalışmada eserin şu baskısı esas alınmıştır: Doğan, M. N. (2015). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Yelkenli Yayınevi.

10 Ece, S. (2012). *Hüsnüne Aşk Olsun*. Erzurum: Fenomen Yayınları. Bu çalışmada eserin şu baskısı esas alınmıştır: Ece, S. (2017). *Hüsnüne Aşk Olsun*. Erzurum: Eser Yayınları.

Abuzer Kalyon ise 2020 yılında¹¹ yayımladığı çalışmasında daha önce yapılan neşirleri, matbu ve yazma nüshalardan karşılaştırarak *Hüsn ü Aşk*'in Latin ve Arap harfli metnini yayımlamış, beyitlerin dil içi çevirisini ve metinde geçen bazı terimlerin izahlarını yapmıştır.¹²

Alanın önde gelen hocaları tarafından bin bir emekle hazırlanan ve birbirinden kıymetli bu ilmi çalışmalarda, *Hüsn ü Aşk*'in metni, dönemin imkânları ve erişilebilen nüshalar doğrultusunda ortaya konmaya çalışılmış ve bunda da tam manasıyla başarılı olunmuştur. Fakat gelişen imkânlar ve ortaya çıkan yeni nüshalarla birlikte daha önce neşrolunmuş metinleri farklı bakış açıları ile yeniden ele almak, çoğu zaman metne dair yeni ufuklar açabildiği gibi daha önceki neşirlerde gözden kaçan bazı hususların tespit edilebilmesine de imkân vermektedir. Biz de bu makalede, bugüne değin çeşitli vesilelerle neşrolunan *Hüsn ü Aşk*'in, yazımından yayımına değin ne türden ve ne derece değişikliklere uğradığını, matbu nüshaları¹³ kadim yazma nüshalar¹⁴ ile karşılaştırmak suretiyle tespit etmeyi, matbu ve yazma nüshalar arasındaki farkları ortaya koymayı, *Hüsn ü Aşk* metnine matbu nüsha nâşirleri tarafından yapılan müdahaleleri göstermeyi amaçlıyoruz. Böylece Şeyh Gâlib'in ölümsüz eseri *Hüsn ü Aşk* üzerinden, bir eserin yazımından yayımına serencâmını göstermek, kadim nüshalarda tesadüf ettiğimiz bazı nüsha farklılıklarından hareketle edebiyat tarihimizin bu güzide eseri üzerine bazı yeni okuma tekliflerinde bulunmak ve *Hüsn ü Aşk*'in yazarının elinden çıkmış en yakın hâline gelmesine katkı sunmak niyetindeyiz.

3. Matbu Nüshalardaki Dizgi ve Neşir Hataları

3.1. Kelimelerin Yanlış Değerlendirilmesi

Eserin 303. beyti matbu nüshalarda *Ammâ biri duhter-i semen-ber / Biri püser-i Mesîh-manzar* şeklinde geçmektedir. Oysa beytin ikinci mısraında geçen *Mesîh-manzar* ibaresi, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında *Mesîh-peyker* olarak kayıtlıdır. Kafiye ve iç ahenk dahi kadim nüshalardaki varyantın doğru olduğunu, matbu nüsha nâşirlerinin bir vesile ile metne müdahale ettiklerini göstermektedir. Her ne kadar ibareler aynı manaya gelse de matbu nüshalar, şairin özenle seçtiği kelimelerine müdahale etmektedir. Bu sebeple beytin kadim nüshalarda olduğu üzere neşrolunmasının daha doğru olduğu kanaatindeyiz:

Ammâ biri duhter-i semen-ber
Biri püser-i Mesîh-peyker

11 Kalyon A. (2020), *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*, Ankara: Akçağ Yayınları.

12 Mehmet Kanar tarafından [(2015). *Şeyh Gâlib Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Tekin Yayınevi) yayımlanan çalışma manzum çeviri hüviyetinde, Ozan Yılmaz tarafından [(2018). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Kapı Yayınları.) yayımlanan çalışma ise -hazırlayanının ifadesi ile- 'popüler bir neşir' olduğundan (Yılmaz, 2018, s.11) çalışmaya dâhil edilmemiştir.

13 **B**: Bulak Baskısı (1252/1836); **E**: Ebuzyyâ Baskısı (1304/1888); **T**: Tahir Olgun Neşri (1339/1920).

14 **H**: Müellif Nüshası (1197/1783); **MH**: Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi (1199/1785); **K**: Konya Etnografya Müzesi (1200/1786); **M**: Millet Kütüphanesi (1203/1798); **BL**: Atatürk Kitaplığı (1206/1792); **Ü1**: İstanbul Üniversitesi (1207/1793); **Ü3**: İstanbul Üniversitesi (1213/1799).

Mesnevinin 790. beyti olan ve matbu nüshalarda *Hâyîde edâya sunma kim el / Bir kerre dahi demişler evvel* şeklinde geçen beytin ikinci mısraı, H nüshasında *Bir dahi yemişler anı evvel* şeklinde; MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında ise *Bir kerre dahi yemişler evvel* şeklinde kayıtlıdır. H nüshasının müsvedde olduğu ve Gâlib Dede'nin gerek müsvedde üzerinde gerek müsveddeyi tebyiz ederken metinde hayli değişiklikler yaptığı göz önünde bulundurulunca H ile MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshaları arasındaki fark anlaşılabilir. Fakat mısra matbu nüshalarda *Bir kerre dahi demişler evvel* şeklindedir ve doğal olarak matbu nüshaları esas alan çalışmalar da mısraı bu şekilde neşretmişlerdir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki *hâyiden* fiili Farsça 'çiğnemek' manasındadır. Dolayısı ile 'çiğnenmiş olan edâ' daha önce birileri tarafından 'yenmeye çalışılmış edâ'dır. Bu açıdan bakacak olursak beytin manası şu şekilde olur: *Çiğnenmiş [daha önce başkalarının yemeye çalıştığı] edâya [tarza, üslûba] el sürme, çünkü daha önce bir kere daha [ağza alınmış] yenmiştir.* Bu sebeple matbu nüshalardaki *demişler* ibaresinin yerine altı kadim nüshanın ittifak ettiği *yemişler* ibaresini tercih etmenin beytin mana dünyasına daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Bu yüzden beytin şu şekilde değerlendirilmesinin daha doğru olduğuna inanıyoruz:

*Hâyîde edâya sunma kim el
Bir kerre dahi yemişler evvel*

Hüsün ü Aşk'ın 1094. beyti olan ve matbu nüshaların tamamında *Gelsün mi o âhlar beyâna / Bir nebzesi sığmaz âsmâna* şeklinde kayıtlı beytin ikinci mısraındaki *nebzesi* ibaresi H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında çok net bir şekilde *nîzesi* olarak kayıtlıdır. Kadim nüshaların bu ittifakının yanı sıra, ibarenin doğrusunun *nebzesi* değil de *nîzesi* olması gerektiğine dair elimizde edebî kârineler de mevcuttur. Bilindiği üzere *nîze*, 'süngü, kargı, mızrak' manalarına gelmektedir ve *âh*, sine deliciliği yönüyle klasik Türk şirinde kimi zaman ok, kargı, mızrak'a teşbih edilmektedir.¹⁵ Yine 'mızrağı çuvala sığdıramamak' şeklinde bir deyimimizin olduğu da göz önünde bulundurulunca matbu nüshaların, *nîzesi* ibaresini sehven *nebzesi* olarak neşrettiği ve böylece beytin manasını dahi değiştirdiği görülecektir. Bu sebeplerle matbu nüshalardaki *nebzesi* rivayetinin dikkate alınmaması gerektiği ve kadim nüshalardaki *nîzesi* ibaresinin beytin anlam bütünlüğü açısından daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Beyte dair okuma teklifimiz şu şekildedir:

*Gelsün mi o âhlar beyâna
Bir nîzesi sığmaz âsmâna*

Eserin 1339. beyti olan *Güyâ dutulup zebân-ı şu'le / Lertzende idi figân-ı şu'le* beytinin ikinci mısraında geçen *lerzende* kelimesi, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında net bir şekilde *lerzîde* olarak geçmektedir. Esasında eserin Bulak baskısında da kelime aynı kadim nüshalardaki gibi *lerzîde* şeklindedir. Fakat Ebuzziyâ neşri kelimeyi bir dizgi hatası ile *lerzende* diye neşredince Tahir Olgun'da de aynı şekilde kelimeyi hatalı olarak *lerzende* diye neşretmiştir.

15 Gönülde **nîze-i âhı** müheyyâ etdiğüm ol kim / Şehâ gökde sitâremle bu şeb ceng ü cidâlüm var (Azîzi)
Seherlerde şemşîr-i gam tîz olur / Ser-i **nîze-i âh** bün-tîz olur (Azmîzâde Hâletî)

Bir dizgi hatası ile değişen bu kelimenin, şairin tercihi olmadığı aşikârdır. Bu sebeple beytin doğru hâlinin şu şekilde olması gerektiği kanaatindeyiz:

Güyâ dutulup zebân-ı şu'le
Lerzîde idi figân-ı şu'le

Mesnevinin 1612. beyti tüm matbu nüshalarda *Sahrâ dolu nergis ü karanfül / Bîgâne giyâhu verd ü sünbül* şeklindedir. Beytin ikinci mısraında geçen *verd ü* ibaresi ise H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında *gerdi* diye kayıtlıdır. Matbu nüshaları esas alan araştırmacılar mısraa, ‘yabancı otu gül ve sümbüldü’ şeklinde mana vermekte iken Gölpinarlı H nüshasından hareketle *gerdi*’yi tercih etmiş ve “yabancı gibi görünen otu, tozu-toprağı sümbüldü” manası vermiştir. Tüm kadim nüshaların ittifak ettiği *gerdi* ibaresi *tozu-toprağı* manasıyla bizce de kontekste daha uygundur. O zaman mısraa *otu başka/yabancı, tozu toprağı sünbül* manasını vermek mümkündür. Bu sebeple beytin kadim nüshalardaki şekliyle okunmasının daha doğru olacağını düşünüyoruz:

Sahrâ dolu nergis ü karanfül
Bîgâne giyâhu gerdi sünbül

Eserin 1658. beyti matbu nüshalarda *Kıldıkda usûl nağme-i sâz / Hânendesî mest-i şu'le-âvâz* şeklinde geçmektedir. Nitekim matbu nüshaları esas alan araştırmacılar, ibareyi *kıldıkda* şeklinde okumuşlar ve kelimeye “çalmaya başladığında” manasını vermişlerdir. Fakat beytin ilk mısraında geçen *kıldıkda* ibaresi H, MH, M, Ü1 ve Ü3 nüshalarında *كفلس* şeklinde yazılmışken BL ve K nüshalarında ise *كفسي* şeklindedir. Her iki ihtimalle de bu kelimenin matbu nüshalardaki gibi *kıldıkda* şeklinde okunması mümkün değildir. H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarından hangisini esas alırsak alalım kelimenin *kalk-* fiilinde geldiği aşikârdır. Gölpinarlı, H’yi esas alarak ibareyi *kalkıldı* şeklinde okumuş ve bu kelimeye “başlandı” manası vermiştir. Fakat Gölpinarlı da ikinci mısraı H’yi esas alarak *Hânendesî mest u şu'le-âvâz* şeklinde okumuştur. Öte taraftan *Tarama Sözlüğü*’nde ‘yükselmek, sıçramak, kalkmak’ manalarına gelen hatta ‘raks etmek’ manasını da muhtevî bir *kalkımak* sözcüğü bulunmaktadır (Dilçin, 2013, s. 135). İbareyi *kalkıldı* olarak değerlendirip mısraa *saz nağmelerinin usûlü [terennümü] yükselince* şeklinde bir mana vermenin daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Bununla birlikte Şeyh Gâlib’in beytin *Hânendesî mest u şu'le-âvâz* mısraını müsveddeyi tebyiz ederken *Hânendesî mest-i şu'le-âvâz* şeklinde değiştirdiğini bir ek bilgi olarak ifade edelim. Bizim yeni okuma teklifimiz şu şekildedir:

Kalkıldı usûl-i nağme-i sâz
Hânendesî mest-i şu'le-âvâz

Eserin 1687. beyti matbu nüshaların tamamında *Güş etdi ki bir tezerv-i dilkeş / Bu gûne verir peyâm-ı âteş* şeklindedir. Beytin ilk mısraındaki *dilkeş* kelimesi, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarının tamamında *serkeş* şeklindedir. Matbu nüshaları esas alan araştırmacılar, doğal olarak ibareyi *dilkeş* olarak değerlendirmiş ve buna göre mana vermişlerdir.

Oysa bu kelime tasarrufu, bir nüsha varyantı olmaktan ziyade hasbelbeşer vuku bulmuş bir baskı hatasıdır ve Şeyh Gâlib'e nispeti doğru kabul edilemez. Öte taraftan *serkeş* ibaresinin eserde dokuz farklı yerde daha ve benzer bağlamlarda (murg-i serkeş, çenâr-ı serkeş vb.) kullanıldığını ifade edelim. Bu sebeple biz kadim nüshalardan hareketle beytin doğru hâlinin şöyle olması gerektiği kanaatindeyiz:

*Gûş etdi ki bir tezerv-i serkeş
Bu gûne verir peyâm-ı âteş*

Hüsn ü Aşk'ın 1859. beyti, matbu nüshaların tamamında *Tevkîr için ol gam-ı nihâne / Eylerdi bu beyt ile terâne* şeklindedir. Oysaki ilk mısradaki *tevkîr* kelimesi, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında net bir şekilde *tevfîr* olarak geçmektedir. Matbu nüshayı esas alan araştırmacılar da doğal olarak kelimeyi *tevkîr* diye okumuşlar ve mısraı, “gizli derdini ağırlamak için” şeklinde değerlendirmişlerdir. Gölpınarlı ise H nüshasından hareketle kelimeyi *tevfîr* olarak değerlendirmiş ve “artırmak” manasını vermiştir. Esasında her iki kelimenin de beytin bağlamına uygun olduğunu, beyte her iki şekilde de mana verilebileceğini ifade etmek gerekir. Fakat kanaatimizce kelimeyi *tevfîr* şeklinde değerlendirmek daha doğrudur zira *tevfîr*, sözlükte “artırma, çoğaltma” manalarına gelmektedir. Biz de *Aşk*'ın, -hemen altta yer alan- *Hicrinle ciger kebâb ey dost / Gel gel ki gönül harâb ey dost* beytini, gizli derdini güzelce ‘ağırlamak için’ değil de onu daha da ‘artırmak’ için söylediğini düşünüyoruz. Bu sebeple ibarenin matbu nüshalardaki hâlinin değil de yazmalardaki hâlinin esas alınması gerektiğine inanıyoruz:

*Tevfîr için ol gam-ı nihâne
Eylerdi bu beyt ile terâne*

Mesnevinin 1961. beyti matbu nüshaların tamamında *Ammâ ki bunun nukûşu zî-rûh / Bî-cân degildi hemçü bî-rûh* şeklindedir. Oysa bu beyit, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında *Ammâ bularun nukûşu zî-rûh / Bî-cân degildi hemçü yebrûh* şeklindedir. Görüleceği üzere matbu nüshaların nâşirleri hem *bularun* ibaresini *ki bunun* şeklinde değiştirmekte hem de *yebrûh* kelimesini dizgi hatası ile *bî-rûh*'a dönüştürmektedir. Matbu nüshalar esas alınsa ikinci mısraa “rûhsuz gibi cansız değildi” manası vermek gerekirdi. Fakat kadim yazmalar esas alınınca mısraın bu manasızlığı ortadan kalkıyor ve beyte şu manayı vermek mümkün oluyor: “Yebrûh gibi cansız/rûhsuz değildi”. Yebrûh, baş, gövde, kol ve bacaklarıyla şekil olarak insana benzeyen ve ‘adamotu’ olarak da anılan bir bitkidir (Ece, 2017, s. 788). Nitekim anlamsızlığı fark eden bütün araştırmacılar, matbu nüshanın bu alenî yanlısını görüp ibarenin yazmalardaki doğru hâlini yazmışlardır. Beytin kadim nüshalardaki hâliyle şu şekilde kaydedilmesinin doğru olduğunu düşünüyoruz:

*Ammâ bularun nukûşu zî-rûh
Bî-cân degildi hemçü yebrûh*

Hüsn ü Aşk'ın *Bir şâha esîr oldı kim dil* mısraı ile başlayan 2. tardiyesinin 1. bendindeki *Gamzeyle sitemde la'li yek-dil* mısraı, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarının yanı sıra

Bulak ve Ebuzziyâ baskılarında da *Gamzeyle sühanda la'li yek-dil* şeklindedir. Fakat Tahir Olgun neşrinde bir dizgi hatası ile *sühanda* ibaresi *sitemde*'ye dönüşmüştür. Bu baskıyı esas alan araştırmacılar da ibareyi doğal olarak *sitemde* şeklinde değerlendirmişlerdir. Fakat bunun bir dizgi hatası olduğunu, kadim ve matbu nüshalardan anlamak mümkündür. Bu sebeple T' de geçen *sitemde* ibaresinin yanlış olduğu ve ibarenin *sühanda* şeklinde değiştirilmesi gerektiği kanaatindeyiz:

Gamzeyle sühanda la'li yek-dil

Eserin 2041. beyti olan ve eserin itmâm tarihini veren *Gâlib bu cerîde-i cefânın / Târîhi olur hitâmuhu'l-misk* beytinin ikinci mısraı, Bulak ve Ebuzziyâ baskılarında *Târîhi olur hitâmu'l-misk* şeklinde kayıtlıdır. Bu haliyle mısra, 1192/1178 tarihini vermektedir. Oysa Şeyh Gâlib'in yakın dostu Esrâr Dede, onun *Hüsn ü Aşk*'ı yirmi altı yaşındayken 1197/1783 yılında telif ettiğini bildirmektedir (Esrâr Dede, 2000, 376). Matbu nüshaların gözden kaçırdığı güzel he (◌), mısraın ebced değerini beş düşürünce E. J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihi* adlı eserinde, *Hüsn ü Aşk*'ın -Şeyh Gâlib yirmi bir yaşındayken- 1192/1778 yılında telif edildiğini ileri sürmesine sebep olmuştur (Gibb, 1999, 390). Kanaatimizce bu örnek, matbu nüshalardaki dizgi ve neşir hatalarını, doğurduğu sonuçlarıyla gösteriyor olması açısından oldukça önemlidir.

3.2. Sözdizim Yanlışları

Eserin 558. beyti, matbu nüshaların tamamında *Bir rütbe ederdi nerm-refât / Olmazdı halîde pâyine hâr* şeklindedir. Oysa beytin ilk mısraı, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında *Bir rütbede nerm ederdi refât* olarak kayıtlıdır. Kadim nüshalar ve matbu nüshalar arasındaki bu sözdizim farklılıkları, işin sadece bir dizgi hatası olarak izah edilemeyeceğini; matbu nüsha nâşirlerinin neşir işini, yer yer şiire/söyleyişe/manaya müdahaleye vardırıldığını göstermektedir. Zannediyoruz ki Gâlib Dede böyle bir mısraı ancak kadim ve güvenilir yazmalardaki daha ahenkli olan şekliyle söylerdi. Bu sebeple beytin doğru sözdizimli hâlinin şu şekilde olduğunu düşünüyoruz:

*Bir rütbede nerm ederdi refât
Olmazdı halîde pâyine hâr*

Eserin 620. beyti olan ve matbu nüshalarda *İsrâfil olup nesîm-i zîbâ / Bu haşr-i zemîni kıldı ihyâ* şeklinde neşir olunan beytinin ikinci mısraı, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında *Kıldı haşr-ı zemîni ihyâ* olarak kayıtlıdır. Sadece matbu nüshalarda *Bu haşr-i zemîni kıldı ihyâ* şeklinde geçen mısraın kadim nüshaların delaletiyle, *Kıldı haşr-ı zemîni ihyâ* şeklinde okunması gerektiğini düşünüyoruz. Zira *nesîm-i zîbâ* ve *zemîni ihyâ* ibarelerinin beytin sonuna gelmesi hem beytin simetrisini hem de iç ahengini etkilemekte ve böylece daha sanatkârane bir üslupla inşa edilmiş bir beyit karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple beytin doğru hâlinin şu şekilde olduğunu düşünüyoruz:

*İsrâfil olup nesîm-i zîbâ
Kıldı haşr-ı zemîni ihyâ*

Eserin 982. beyti matbu nüshalarda *Hüsn eyledi mâcerâyı takrîr / Rü'yâsını etdi böyle ta'bir* şeklindedir. Oysa H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında ikinci mısra, *Rü'yâsını böyle etdi ta'bir* şeklindedir. Her ne kadar bu sözdizimsel farklılık manaya herhangi bir etkide bulunmasa da şiirin iç ahengini ve armonisini etkiler mahiyettedir. Nitekim *böyle etdi* demek hem daha ahenkli hem de sözdizimsel olarak Türkçe'nin yapısına daha uygundur. Eserin müsvedde nüshası incelendiğinde görülecektir ki Gâlib Dede bu tür takdim-tehirlere sıkça başvurmakta; mısradaki fiilimsileri, yüklemeleri çoğu zaman daha uygun bir sesle değiştirmektedir. Bu da şairin -aynı manaya tevafuk etse bile- kelimenin yerine çok önem verdiğini göstermektedir. Mesela eserin 1546. beyti olan *Gam deştine eylerim tekâpû / Kimdir dura şimdi bana karşı* beytinin ikinci mısraı, H'de *Kimdir dura bana şimdi karşı* şeklinde iken yazar müsveddeyi temize çekerken *bana* ve *şimdi* kelimelerinin yerini değiştirmiştir. Şair bu takdim-tehirlere ikinci mısraı üst mısradaki *tekâpû* kelimesinin ses değerine yaklaştırmaya çalışmış ve bu da beytin iç ahengini tesis etmiştir. Bu sebeple şairin yapmadığı bir değişikliği, matbu nüsha nâşirlerinin yapması metin tenkidi açısından kabul edilebilir bir durum değildir. Kanaatimizce beytin şu şekilde okunması daha doğru olacaktır:

*Hüsn eyledi mâcerâyı takrîr
Rü'yâsını böyle etdi ta'bir*

3.3. İzafet Kesresinin Yanlış Kullanımı

Eserin 552. beyti, matbu nüshalarda *Bir gûne kurardı lu'bet ü bâz / Şatranc-ı gama bulurdu açmaz* şeklindedir. Oysa ilk mısradaki *lu'bet ü bâz* ibaresi H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarının tamamında açıkça *lu'bet-i nâz* şeklinde yazılıdır. İbareyi *lu'bet ü bâz* diye değerlendirince *lu'bet* ve *bâz* kelimelerine sadece “oyun” manası yükleniyor ve beyte *bir çeşit oyun kurardı ki gam satrancında açmaza düşerdi* diye mana vermek zorunda kalınıyor. Fakat verilen bu mana, şairin kurduğu muhayyileyi tam manasıyla ortaya koyamamakta hatta beytin anlamını daraltmaktadır. Nitekim bu beytin “Hüsn'ün Zaman Zaman Aşk'ın Yalnızlığa Çekildiği Yere Gelmesi” bölümünde yer aldığı göz önünde bulundurulursa Aşk'ın kendini naza çektiğini, Hüsn'ün de her fırsatta onun peşinden gittiğini görmek mümkündür. Tüm bunlar bir arada düşünülünce *lu'bet-i nâz* ibaresinin daha doğru ve anlamlı olduğu görülür: [*Aşk, öyle*] *Bir çeşit naz oyunu kurardı ki [Hüsn,] gam satrancında açmaza düşer, hamle yapamazdı*. En eski ve güvenilir nüshalar ışığında beytin doğrusunun şu şekilde olması gerektiği kanaatindeyiz:

*Bir gûne kurardı lu'bet-i nâz
Şatranc-ı gama bulurdu açmaz*

Mesnevinin 642. beyti matbu nüshalarda *Hurşîd dıraht-ı nûr-ı esbâh / Yapmış ana lâne murg-ı ervâh* şeklindedir. Oysa beytin ilk mısraı, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında *Hurşîd dıraht u nûr-ı esbâh* olarak kayıtlıdır. Matbu nüshayı esas alan araştırmacıların da mısraı doğal olarak *Hurşîd dıraht-ı nûr-ı esbâh* şeklinde okudukları ve beyti farklı farklı yorumladıkları görülüyor. Oysa eldeki kadim nüshaların hepsi, mısraın *Hurşîd dıraht u nûr-ı esbâh* olduğu hususunda ittifak etmektedirler. Mesnevi boyunca Gâlib Dede'nin bu dizilişte

pek çok beyit yazdığına ve matbu nüshaların bu tür beyitlerde sürekli olarak ibareleri izafetle birbirine bağlama temayülüne şahit olunca beyti okuyup anlamlandırırken kadim nüshaları esas almanın daha makul olacağına inanıyoruz. Yazmalardaki hâliyle beyte şu şekilde mana verilebilir: *Güneş ağaçtır ve [onun] nur[lar]ı sabahlardır; Ruh kuşları da o ağaca yuva yapmıştır*. Biz beyti şu şekilde değerlendirmenin daha doğru olacağını düşünüyoruz:

*Hurşîd dıraht u nûri esbâh
Yapmış ana lâne murg-ı ervâh*

Hüsn ü Aşk'in 781. beyti, tüm matbu nüshalarda *Deryâ-yı şarâb-ı fikre dalsın / Anı göreyim ki gevher alsın* şeklindeyken beytin ilk mısraı, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarının tamamında *Deryâ-yı şarâba fikri dalsın* olarak kayıtlıdır. Kadim nüshaların delaletinin yanı sıra beytin anlam dünyası da mısraın *Deryâ-yı şarâba fikri dalsın* şeklinde olmasının daha doğru olduğunu göstermektedir. Çünkü iki mısra arasında değişen temel şey öznedir. Birinde mana ‘fikrin şarabının denizine (şair) dalsın da onu göreyim cevher çıkarsın’ iken diğerinde ‘şarap denizine fikri dalsın da onu göreyim cevher çıkarsın’ manasına gelmektedir. Bu beyit, ‘Şairliğin Mâhiyeti Hakkında’ bölümünde geçtiğinden bölümün genel öznesi zaten şairdir. Şeyh Gâlib’in ‘şarab denizine’ dalmasını istediği ‘şair’ değil, ‘şairin fikri’dir. Ayrıca fikrin şaraba teşbihi pek alışıl gelmiş bir benzetme de değildir. Bu sebeplerle mısraın *Deryâ-yı şarâba fikri dalsın* şeklinde okunmasının beytin bağlamına daha uygun olduğunu düşünüyoruz. Beyte dair okuma teklifimiz şu şekildedir:

*Deryâ-yı şarâba fikri dalsın
Anı göreyim ki gevher alsın*

3.4. ‘Ve’ Bağlacının Unutulması

Eserin 786. beyti, matbu nüshalarda *Cem ‘iyyete kıl şu sözde dikkat / Gîsû-yı siyâh şâm-ı gurbet* şeklindedir. Oysa beytin ikinci mısraı, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında *Gîsû-yı siyâh u şâm-ı gurbet* olarak kayıtlıdır. Matbu nüshayı esas alan araştırmacılardan Okay ve Ayan, mısraı *Gîsû-yı siyâh-ı şâm-ı gurbet* şeklinde okuyup “Gurbet akşamının siyah saçları” olarak anlamlandırmışlardır. Doğan da mısraı *Gîsû-yı siyâh şâm-ı gurbet* diye okumuş ve “Omuza düşen saçlar, gurbet akşamına benzer” manasını vermiştir. Ece ise aynı okuyuşa “Siyah saç (ve) gurbet akşamı” manasını vererek matbu nüsha nâşirlerinin çıkardığı bağlacı parantezle belirtmiştir. Görüleceği üzere şairin yazdığı, ama matbu nüsha nâşirlerinin çıkardığı *u* bağlacı, beytin anlamını etkileyecek mahiyettedir ve bu bağlaca yer verilmemesi, beytin anlamlandırılmasını zorlaştırmıştır. Gölpınarlı ise H nüshasını esas aldığından mısradaki *u* bağlacını da metne dâhil etmiş ve mısraa “Omuza düşen saçlar ve gurbet akşamı” anlamını vermiştir. Beytin anlam bütünlüğünü tamamlaması açısından *u* bağlacının tekrar mısraa konulması gerektiğine inanıyoruz:

*Cem ‘iyyete kıl şu sözde dikkat
Gîsû-yı siyâh u şâm-ı gurbet*

Mesnevinin 1416. beyti matbu nüshalarda *Geh baht gehî sipîhr ü geh yâr / Gözyaşını kıldı germ-i bâzâr* olarak kayıtlıdır. Beytin ilk mısraı, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında *Geh baht u gehî sipîhr ü geh yâr* şeklindedir. Fakat matbu nüshaların tamamında *u* çıkarılmış imâle-i memdûde ile açık hece temin edilmiştir. Her ne kadar şairler, imâle-i memdûdeyi anlamı genişleten ve süreklilik katan yönüyle -hatta kimi zaman -IAr çokluk eki ve *u* bağlacı yerine- sıkça kullansalar da buradaki müdahale *Hüsn ü Aşk* müellifinin elinden çıkmamıştır. Bu durumun sadece matbu nüshalarda olması da bunun Şeyh Gâlib'in bir tasarrufu olmadığını ve bu müdahalenin neşirle alakalı bir durum olduğunu göstermektedir. Bu sebeple beytin *u* bağlacı ile okunmasının daha doğru olduğu kanaatindeyiz:

*Geh baht u gehî sipîhr ü geh yâr
Gözyaşını kıldı germ-bâzâr*

Hüsn ü Aşk'ın 1558. beyti matbu nüshaların tamamında *Ol fülk ü o nâr-ı pür-felâket / Hep şem '-i mezârdan ibâret* şeklindedir. Oysa bu beyit, H, MH ve İ3 nüshalarında *Ol fülk ü o nâr-ı pür-felâket / Hep şem ' ü mezârdan ibâret* şeklinde kayıtlı iken K, M, BL ve Ü1 nüshalarında *Ol fülk o nâr-ı pür-felâket / Hep şem ' ü mezârdan ibâret* diye kayıtlıdır. İlk mısradaki *Ol fülk ü o* ve *Ol fülk o* ibarelerini nüsha farklılığı olarak değerlendirmek mümkünken ikinci mısradaki *şem '-i mezârdan* ve *şem ' ü mezârdan* ibarelerini nüsha farkı olarak görmek pek mümkün değildir. Zira kadim yazmaların hiçbirisinde *şem '-i mezârdan* ibaresi yer almazken aksine tamamı *şem ' ü mezârdan* ibaresinde ittifak etmektedirler. Bu durum, *şem '-i mezârdan* ibaresinin ya matbu nüsha nâşirlerinin müdahalesi ya da bir dizgi hatası neticesinde ortaya çıkmış olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim matbu nüshaların rivayeti doğru kabul edilecek olursa beytin manasının belirsizleştiği; *şem '-i mezâr* terkibine “mezar kandili”, “mezarda yanan mum” manalarının verilmesi gerektiği fakat beytin bir bütün halinde anlamlandırılmasının zorlaştığı görülmektedir: *O felaketler dolu ateş gemisi, mezarlarda yanan mumlardan/mezar kandillerinden ibaretti*. Oysa kadim yazma nüshalar esas alınırca bu beyte çok daha kolay bir şekilde mana verileceği görülecektir: *O gemi ve o felaketlerle dolu ateş, hep mezarlar ve mumlardan ibarettir*. Esasında bu beyit, hemen önceki *Tâbût idi lîk keşf-i mûm / Olmaz girenin mezârı ma 'lûm* beytiyle birlikte değerlendirilecek olursa kadim nüshalardaki rivayetin daha doğru olduğu görülecektir. Bir önceki beyitte şair, *fakat mum gemisi [sanki] tabut idi [bu sebeple] ona binenin mezarı[nın nerede olacağı] bilinmez* dedikten hemen sonra *[nitekim] o gemi ve o felaketlerle dolu o ateş denizi hep [tabuta benzeyen] mum ve mezardan ibarettir* şeklinde beyti açıklıyor. Her iki beyti bir arada ifade edecek olursak *o gemi ve o felaketlerle dolu o ateş denizi hep [tabuta benzeyen] mum ve mezardan ibaret [olduğundan] o tabuta benzeyen mum gemisine binenin mezarı[nın nerede olacağı] bilinmez*. İfade ettiğimiz bu dil içi çeviri göz önünde bulundurulunca *fülk-şem ' ve nâr-ı pür-felâket-mezâr* arasında mürettep leff ü neşir sanatı da ortaya çıkmaktadır. İfade ettiğimiz tüm bu hususlar bir arada düşünülünce beytin kadim nüshalar ışığında şu şekilde okunmasının daha doğru olacağına inanıyoruz:

*Ol fülk ü o nâr-ı pür-felâket
Hep şem ' ü mezârdan ibâret*

3.5. Eklerin Yanlış Yazımı

Eserin 532. beyti matbu nüshalarda *Bî-cûş kala mı bu kulzüm-ı sâf / Ben söylemeyim sen eyle insâf* şeklinde geçmektedir. Beytin ilk mısraındaki *mı* soru eki, sadece matbu nüshalarda mevcutken H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında bu ek yer almamaktadır. Kanaatimizce doğrusu da olmaması yönündedir. Zira Şeyh Gâlib, imâle-i memdûde yapılacak yerde medd yapılmamasının bir aruz kusuru olduğunu çok iyi biliyordu. *Cûş* kelimesinde imâle-i memdûde yapılabilmesi için *mi* soru ekinin zaten olmaması gerekirdi. Zannediyoruz ki metne bir ek ihdas eden nâşirler de bunu vezni doğrultmak niyetiyle yapmışlardır. Oysa bu müdahale beytin manasına da etki etmektedir. Bu sebeple kadim nüshalarda bulunmayan ve sadece matbu nüsha nâşirlerinin müdahalesi doğrultusunda eklenen bu ekin çıkarılması, metin tenkidi açısından daha doğrudur:

*Bî-cûş kala bu kulzüm-ı sâf
Ben söylemeyim sen eyle insâf*

Mesnevinin 838. beyti olan ve Ebuzyyâ, Tahir Olgun baskılarında *Çün ömr ediyor şitâba himmet / Bir iki ayağla eyle sebkât* şeklinde neşrolunan beytin ikinci mısraı, Bulak baskısında *Bir iki ayağla o sebkât* şeklinde geçmektedir. Matbu nüshalar arasındaki farklılığa rağmen eski tarihli H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshaları arasında bir ittifakın oluşu ve mısraın *Bir iki ayağ eyle sebkât* olarak kayıtlı bulunması, mısraın doğru hâlinin bu olduğu kanaatini hâsıl ediyor. Bu hâliyle *eyle* kelimesinin *ile* olarak okunma ihtimali akla gelse de “Sâkîye Sesleniş” bölümündeki beyitlerde fiillerin pek çoğunun emir kipi ile çekimli olmasından ve söz konusu beyitten önce ve sonra gelen beyitlerde (836, 837, 839) *eyle* fiilinin çokça kullanılmasından hareketle ibarenin *eyle* olması gerektiğini anlıyoruz. Mısraın E ve T nüshalarındaki hâlinin yanlış olmadığını, bunun bir nüsha farklılığı olarak değerlendirilebileceğini de ifade etmek gerekir. Fakat kanaatimizce mısraı H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarındaki varyant esas alınmalıdır:

*Çün ömr ediyor şitâba himmet
Bir iki ayağ eyle sebkât*

Hüsni ü Aşk'ın 1591. beyti, matbu nüshaların tamamında *Hûn-âb-ı ciğer-misâl-i gül-gûn / Deryâ-yı şerâre kulzüm-i hûn* şeklinde kayıtlıdır. Tahir Olgun neşrinde *Hûn-âb* kelimesinin dizgi hatasıyla *hûbân* şeklinde kayıtlı olduğunu ve bunun hata-savab cetvelinde düzeltilmiş olduğunu belirtelim. Bunun dışında ilk mısra, H, MH, K, M, BL, Ü1 ve Ü3 nüshalarında açık bir surette *Hûn-âb-ı ciğer misâli gül-gûn* şeklinde yazılıdır. Matbu nüsha nâşirleri, esas aldıkları nüsha koluna uyarak belirtme hâli eki olan *i*'ye yer vermemişlerdir. Matbu nüshayı esas alan araştırmacılar da doğal olarak bu mısraa *misâl* kelimesini anmadan, “Gül renkli bir ciğer kanydı” şeklinde mana vermişlerdir. Oysa mısraı kadim yazmalara göre okursak Gâlib Dede'nin söylemek istediği *Ciğer kanı gibi gül renkli* olsa gerektir. Söz konusu beytin doğru hâlinin şu şekilde olduğunu düşünüyoruz:

Hûn-âb-ı ciger misâli gül-gûn
Deryâ-yı şerâre kulzüm-i hûn

3.6. Unutulan Beyitler

Hüsni ü Aşk'in matbu nüshalarında, yukarıda bir kısmına değinebildiğimiz neşir hatalarının dışında unutulan bazı beyitler de bulunmaktadır. Tespitlerimize göre kadim yazma nüshalarda bulunan fakat matbu nüshalarda bir şekilde unutulmuş olan üç beyit bulunmaktadır. Bu beyitler şunlardır:

Hadrâ çemeni yem-i zümürred
Tarh arada zevrâk-ı zeberced [652. beyit]
Çün merdüm-i çeşm-i ehl-i sevdâ
Her dem kara giydirdirdi ana [1213. beyit]
Velhâsil o ceşş-i mevc-der-mevc
Sad reng ile geldi fevc-der-fevc [1955. beyit]

Buraya kadar ifade ettiklerimizin dışında da matbu nüshalar ile kadim yazma nüshalar arasında pek çok farklılık bulunmaktadır. Bunları tek tek yorumlamak bu makalenin sınırlarını aşacağı için matbu nüshalarda tespit ettiğimiz tüm neşir ve dizgi hatalarını/farklılıklarını, bir tablo hâlinde göstermek istiyoruz:

Tablo 1: Matbu ve Yazma Nüshaların Farklılıkları

Beyit No	Matbu Nüshalar (B, E, T)	Yazma Nüshalar (H, MH, K, M, BL ve Ü1, Ü3)
72	Çün bastı rikâba pâ-yi himmet	Çün bastı rikâba pâ-yi devlet
87	“Allâh ü ma‘âk”le dem -hurûşân	“Allâh ü ma‘âk”le dil -hurûşân
92	Afvından o şâhın oldı behre (B, E)	Afvından o şâhın aldı behre
116	Bir reşha deyip be-çâh-ı Zemzem	Bir reşha deyip be-câh-ı Zemzem
125	Levh ü kalem-i hezâr esrâr	Levh ü kalem ü hezâr esrâr
128	Ol seyrde mâverâ göründi	Ol sîrede mâverâ göründi
140	Mânendesidir vekil-i Siddîk	Mânendesî vekil-i Siddîk (K, Ü1, BL) ¹⁶ Mânend-i sihr vekil-i Siddîk (MH, M, İ3) ¹⁷
143	Peygamber-i Rûm denilse lâyık	Peygamber-i Rûm dense lâyık
176	Ülfetleri şî‘r ü fazl-ı irfân (B, E) Sohbetleri nazm u nesr-i elhân (B, T)	Ülfetleri şî‘r ü fazl u irfân Sohbetleri nazm u nesr ü elhân
209	Pîrâne tekellüf etmiş el-hak	Pîrâne tekellüf etmiş ancak
227	Âlem heme derd-i aşk-ı ülfet	Âlem heme derd-i aşk ü ülfet
246	Kumlar sayısınca hüzn ü mâtem (E, T)	Kumlar sağışınca hüzn ü mâtem
272	Peyvend edip âh ü dağ ı dâğa	Peyvend edip âh-ı dağı dâğa
303	Biri püser-i Mesîh-manzar	Biri püser-i Mesîh-peyker
365	Yokdı ser-i kârı zann ü şekde	Yokdı ser ü kârı zann ü şekde
390	Berg-i gül olurdı çâk-i humret (B, E)	Berg-i gül olurdı çâk-i hasret
403	Aşk’ın garezi zamîr-i pinhân	Aşk’ın garez-i zamîri pinhân

16 Bu misra H’de yoktur.

17 Kanaatimizce doğru rivayet budur.

407	Endişeye dâğ açardı hayret	Endişeye râh açardı hayret
409	Besbelli ki gayri yâr gözler	Besbelli ki gayri yâr özler
413	Derdi ne bu söz neüzü billâh	Derdi bu ne söz neüzü billâh
414	Hîç var mı felekde böyle kevkeb	Hîç var mı felekde öyle kevkeb
423	Leb-teşne-i hayrete zenahdân	Leb-teşne-i hasrete zenahdân
439	Hâl-i ruhi ana Hindû-yı tâm	Hâl-i ruhi ana Hindû-yı bâm
460	Çeşminden ereydi Hızr'a dermân	Çeşminden edeydi Hızr'a dermân
462	Olmuşdı o turra-i perîşân	Olmuşdı o turralar perîşân (K, BL, Ü1)
503	Şemşîr-i behîşt-i hûn-i tâvûs	Şemşîri behîşt-i hûna tâvûs
512	Nûş eylese âb-ı Hızr Îsâ	Nûş eylese âb-ı Hızr'ı Îsâ
532	Bî-cûş kala mı bu kulzüm-ı sâf	Bî-cûş kala bu kulzüm-ı sâf
552	Bir gûne kurardı lu'bet ü bâz	Bir gûne kurardı lu'bet-i nâz
558	Bir rûtbe ederdi nerm-refâtâr	Bir rûtbede nerm ederdi refâtâr
559	Gûyâ ki felekle seyr ederdi	Gûyâ felek ile seyr ederdi
575	Cûy-i çemeni olurdu gûyân	Cûy u çemeni olurdu gûyân
576	Leylî-i Mecnûn hikâyesinden (B, E)	Leylî Mecnûn hikâyesinden
608	Ebr eyledi bâğı tûşe-gencür	Ebr eyledi bâğı nûşa gencür
620	Bu haşr-ı zemîni kıldı ihyâ	Kıldı haşr-ı zemîni ihyâ
642	Hurşîd draht-ı nûr-ı esbâh	Hurşîd draht u nûr-ı esbâh
646	Eşcâr-ı simâr sîb ü nârenc	Eşcâr ü simâr sîb ü nârenc
652	YOKTUR	Hadrâ çemeni yem-i zümürred Tarh arada zevrâk-ı zeberced
681	Mîhr ü mehi hemçü Yûnus u hût	Mîhr ü mehi hemçü Yûnus-ı hût
692	Eyler idi sulh u cenge reh-zen	Eyler idi sulhı cenge reh-zen
694	Geh dîv olurdi gâh perrî Geh bahrî alırđı gâh berrî	Geh dîv olur idi gâh perrî Geh bahrî olurdi gâh berrî
703	Dil-şâdlara enîs ü hoş-dem	Dil-şâdlara enîs-i hoş-dem (MH, K, BL, Ü1, Ü3)
719	Nermî Odabaşı pîri merhûm	Nermî Odabaşı pîr-i merhûm
724	Dükkân u sokakda her mahalde	Dükkânda sokakda her mahalde
730	Tanbûr ü şarâb ba'zı dîvân	Tanbûr ü şarâb u ba'zı dîvân
743	Esmâ heme dem edip tebeddüil	Esmâ heme dem edip tekâbüil
749	Terk eyle dalâl ü i'tizâlî	Terk eyle dalâl-i i'tizâlî ¹⁸
758	Vaktâ ki Hudâ-yı Hayy ü zî-şân	Vaktâ ki Hudâ-yı Hayy-ı zî-şân
781	Deryâ-yı şarâb-ı fikre dalsın	Deryâ-yı şarâba fikri dalsın
783	Yek beyzâ hezâr fahr ü da'vâ (E)	Bir beyzâ hezâr fahr ü da'vâ
786	Gîsû-yı siyâh şâm-ı gurbet	Gîsû-yı siyâh u şâm-ı gurbet
790	Bir kerre dahi demîşler evvel	Bir kerre dahi yemişler evvel
796	Etmîş tek ü pûy-i piyâde	Etmîş tek ü pû velî piyâde ¹⁹
810	Kimden kimedir bu sûz-i teşvîk (B, E)	Kimden kimedir bu sûz u teşvîk
812	Öyle idi resmi bu diyârın	Öyle idi resmi ol diyârın
838	Bir iki ayağla o sebkat (B) Bir iki ayağla eyle sebkat (E, T)	Bir iki ayâğ eyle sebkat
856	Âh-ı dilin etme jengî-i mest	Âh-ı dilin etme zengî-i mest
868	Mansûbe-güşâ-yı zühđ ü zühhâd	Mansûbe-güşâ-yı rind ü zühhâd

18 Rivayet M'de matbu nüshalardaki gibidir.

19 Bu mısra Ahmed Yüsrî tarafından istinsah olunan her iki nüshada (BL ve Ü1) da *Etmîş tek ü pûyî vü piyâde* şeklinde kayıtlıdır.

930	Niçe salavât ol Resûl'e (T)	Niçe salavât ola Resûl'e
950	Bülbülde görüp figân heyhât	Bülbülde görüp figânı heyhât
955	Heyhât heyhât zühd ü hestî	Heyhât heyhât zi zühd ü hestî (H, K, BL, Ü1)
979	Bî-çâre olurdu rû-be-sahrâ	Bî-çâre olurdu ser-be-sahrâ
982	Rü'yâsını etdi böyle ta'bir	Rü'yâsını böyle etdi ta'bir
1035	Ben işte eylerim tekâpû	Ben âteşe eylerim tekâpû
1042	Bu söze kabîle yek-nesakdır	Bu sözde kabîle yek-nesakdır
1077	Bâğ-ı emele riyâz-ı lîmûn (T)	Bâğ-ı emelin riyâz-ı lîmûn
1086	Bir ân deger cihân mülkin (B)	Bir ânı deger cihân mülkin
1094	Bir nebzesi sığmaz âsmâna	Bir nîzesi sığmaz âsmâna
1123	YOKTUR	Çün merdüm-i çeşm-i ehl-i sevda Her dem kara giydirdi ana
1183	Güftâr ile etme infî'âli	Güftârıma etme infî'âli
1192	Yek başına Aşk âlem ağyâr	Yek başına Aşk u âlem ağyâr
1198	Her hasmı ki tîğim etdi berbâd Ben mersiyesini etdim inşâd	Her hasmı ki tîğim ede berbâd Mersiyyesin eylerem ben inşâd ²⁰
1206	Kasd eylemeyince böyledir ha (B, E)	Fasd eylemeyince böyledir ha
1215	Evvel anı eyleyim hikâyet	Evvel anı edeyim hikâyet
1216	Bulmaz bu risâlemiz son encâm	Bitmez bu risâlemiz son encâm
1234	Zevklenmemize degil mi emrî (B) Zevklenmemize degil mi bâdî (E, T)	Zevklenmemize degil mi ahrâ
1272	Olmuşdı makâm-ı hâb-ı râhat	Olmuşdı makâm-ı hâb u râhat
1273	Her birisi ma'den-i sipâhî	Her birisi ma'den-i siyâhî
1286	Ammâ ki aceb ne bed-gümânsın	Ammâ ki acib bed-gümânsın
1294	Bu dûd çıkma z ocağımızdan	Bu dûd çık ar ocağımızdan
1311	Bir hasret ü derd ile çekip	Bir hasret-i derd ile çekip ²¹
1319	Ol geçdi bu yârdan haber ver	Ol geçdi bu bârdan haber ver
1339	Lerzende idi figân-ı şu'le	Lerzide idi figân-ı şu'le
1371	Gâlib sana olamazlar enbâz	Gâlib bana olamazlar enbâz
1386	Ağzı dişî köhne gûr-ı güftâr (T)	Ağzı dişî köhne gûr-ı küffâr
1387	Sırtlan yatağı keler yuvası	Zarbân yatağı keler yuvası
1416	Geh baht gehî sipîhr ü geh yâr	Geh baht u gehî sipîhr ü geh yâr
1461	Hızra reh-i resm-i pâdşâhî	Hızr-ı reh-i resm-i pâdşâhî
1464	Başdan başa cevher-i Süreyyâ	Başdan başa cevheri Süreyyâ
1474	Çekmiş anı dâye bahş-ı ma'den	Çekmiş anı vâye -bahş-ı ma'den
1475	Ye'sinde safâ-yı hıfz meşhûd	Be'sinde safâ-yı hıfz meşhûd
1532	Hûn-âbe-i şîr etdi deryâ (B, E)	Hûn-âbe-i şîri etdi deryâ
1555	Bir sûz-ı belâ kızıl kıyâmet	Pür-sûz-ı belâ kızıl kıyâmet
1558	Hep şem'-i mezârdan ibâret	Hep şem' ü mezârdan ibâret
1559	Hiç sâhile eremezdi âzâr	Hiç sâhile edemezdi âzâr
1591	Hûn-âb-ı ciger-misâl-i gül-gün	Hûn-âb-ı ciger misâli gül-gün
1609	Her sûda şükûfeler nümâyân	Her sûy şükûfeler nümâyân
1612	Bigâne giyâhı verd ü sünbül	Bigâne giyâhı gerdi sünbül

20 Bu mısra H'de *Mersiyyesini ben etdim inşâd*; MH, Ü3'te *Ben mersiyesini etdim inşâd*; M, BL, K, Ü1'de *Mersiyyesin eylerem ben inşâd* şeklinde kayıtlıdır. Kanaatimizce dört nüshanın ittifak ettiği *Mersiyyesin eylerem ben inşâd* rivayeti ses açısından diğerlerine nazaran daha akıcı ve armoniktir. Bu sebeple bu mısraı bu rivayetle kaydediyoruz.

21 Rivayet M'de matbu nüshalardaki gibidir.

1634	Ruhsâre-i âl câm-ı rahşân	Ruhsâre-i âh lî câm-ı rahşân
1647	Gark oldu hemîn o nûr nûra	Gark oldu hemîn nûr nûra
1655	Fass-ı hikeme midâd-ı lâ'li	Fasl-ı hikeme midâd-ı lâ'li
1658	Kıldıkda usûl nağme-i sâz	Kalkıldı usûl-i nağme-i sâz
1670	Perrende olurdu reng-i sahbâ	Perride olurdu reng-i sahbâ
1682	Çün Aşk o şûhî Hüsn sandı	Çün Aşk o şûhî Hüsn'i sandı
1687	Gûş etdi ki bir tezerv-i dilkeş	Gûş etdi ki bir tezerv-i serkeş
1693	Etrâfa edip yine nigâhı	Etrâfa yine edip nigâhı
1700	Gördün mi o şâh Hüsn'e benzer	Gördün mi o şâh lî Hüsn'e benzer
1716	Fânûs-ı hayâle her menâre	Fânûs-ı hayâl her menâre
1738	Hâl-i dilin eyleyip hikâyet	Hâl-i dilin eyledi hikâyet
1754	Efzûn ede vasl o iştiyâkı	Efzûn ede vasl o iştiyâkı ²²
1763	Tâ yakmayıcak bu tâk-ı âlî (B, E)	Tâ yanmayıcak bu tâk-ı âlî
1789	Kâh-ı tarabım urup yıkıldı	Kâh-ı tarabım varup yıkıldı
1796	Âh etsem olur neheng-i âteş	Âh etsem olup neheng-i âteş
1833	Seyretmez idi diyâr-ı fikri	Seyreyleyemez diyâr-ı fikri
1840	Taksîmi hayâlden müberrâ	Taksîm-i hayâlden müberrâ
1859	Tevkîr için ol gam-ı nihâne	Tevfir için ol gam-ı nihâne
1883	Dünbâle-revânî mihr ile mâh	Dünbâle-devânî mihr ile mâh
1884	Dârende-i zeyl-i Hızr-ı ma'nâ (B, E)	Dârende-i zeylî Hızr-ı ma'nâ
1886	Bir şa'şaa rûyî müyî esfid (B)	Pür -şa'şaa rûyî müyî esfid
1894	Zîrâ sen o kîmyâya muhtâc	Zîrâ sana kîmyâya muhtâc
1899	Bir müjde bu kim cemî'-i emvâl	Bir müjde bu kim cemî'-i âmâl
1908	Bu bezme gelip sürâhî-i sür Eyle cesed-i kelâmî mahşûr	Bu bezme kulp sürâhiyi sür Eyle haşr-ı kelâmî mahşûr ²³
1919	İnşâallâh ki fâl hayırdır	İnşâallâh fâl hayırdır ²⁴
1925	Envâr-ı nukûş-ı gayb memlû	Envâ'-ı nukûş-ı gayb memlû
1941	Gâm atmağa anda yokdı kudret	Gâm atmağa anda yokdı hâcet
1944	Hemçü dem-i âhuvân-ı esfid	Hemçün rem-i âhuvân-ı esfid
1945	Zer-pûş zer-efser ü ser-â-ser	Zer-pûş zer-efser ü ser-â-zer
1955	YOKTUR	Velhâsil o ceş-i mevc-der-mevc Sad reng ile geldi fevc-der-fevc
1961	Ammâ ki bunun nukûşî zî-rûh Bî-cân degildi hemçü bî-rûh	Ammâ bularun nukûşî zî-rûh Bî-cân degildi hemçü yebrûh
1969	Her nazra-i Aşk'a oldı mahsûl	Her nazrada Aşk'a oldı mahsûl
1986	Rûz u hünerin ne şâhdandır (E) Rûz-ı hünerin ne şâhdandır (T)	Zûr u hünerin ne şâhdandır
1995	O bülbül o tûtî-i sühan-gû	O l bülbül o tûtî-i sühan-gû
2019	Çaldımsa da mîrî malı çaldım (T)	Çaldım velî mîrî malı çaldım
2027	Bî-minnet ü üstâd-ı ta'lîm	Bî-minnet- i üstâd ü ta'lîm
2041	Târîhi olur hitâmu'l-misk (B, E)	Târîhi olur hitâmuhu'l-misk
Trd. 2/1	Gamzeyle sitemde la'li yek-dil	Gamzeyle sühanda la'li yek-dil
Trd. 2/2	Her gûşede bâng-ı dâd ü bîdâd	Her gûşede bâng-ı dâd-i bîdâd ²⁵
Trd. 4/4	Çün nârî geçip kenâra düşdüm (T)	Çok nârî geçip kenâra düşdüm

22 Rivayet M'de matbu nüshalardaki gibidir.

23 Sekt-i melîh vardır.

24 Sekt-i melîh vardır.

25 Rivayet M'de matbulardaki gibidir.

3.7. Sadece Müsvedde [H] Nüshada Bulunan Beyitler

Yukarıda ifade ettiğimiz tüm bu matbu nüsha farklılıklarının/hatalarının yanı sıra *Hüsn ü Aşk*'ın metnini ilgilendiren bir başka önemli husus da sadece müsvedde nüshada bulunan beyitlerdir. Şeyh Gâlib'in hatt-ı destiyle yazılan ve müsvedde hâlinde bulunan nüshadan başka hiçbir yazma ve matbu nüshada bulunmayan on bir beyit mevcuttur. Bu on bir beyitten herhangi biri, başka bir yazmada görülebilseydi, buna istinsaktan kaynaklanan bir problem olarak bakılabilirdi. Fakat bu on bir beytin hiçbirisinin herhangi bir nüshada bulunmaması, bunun basit bir istinsah hatası olarak yorumlanamayacağını açıkça göstermektedir. Kanaatimiz o ki Şeyh Gâlib, bazısını değiştirmek bazısını çıkarmak ve bazısının yerini değiştirmek suretiyle üzerinde çokça müdahalelerde bulunduğu müsvedde nüshayı tebyiz ederken bu beyitleri bilinçli olarak çıkarmıştır. Nitekim söz konusu beyitlerin bir kısmının sanat seviyesinin diğerlerinin çok gerisinde olduğu görülmektedir. Bir kısmının ise çeşitli değişikliklerle başka bölümlerde kullanıldığına şahit olunmaktadır. Mesela müsveddede bulunan fakat sürh mürekkeple daire içine alınan ve şair tarafından bizzat çıkarıldığını düşündüğümüz *Pür-nûr u beyâz o sine-i sâf / Benzerdi amûd-ı subha bî-lâf* beytinin ilk mısraı, üzerinde bazı değişiklikler yapılarak bir başka bölümde metne dâhil edilmiştir: [448.] *Ol sine-i sâf o gerden-i nûr / Âyineye karşı şem '-i kâfûr*. Görüleceği üzere *Pür-nûr u beyâz o sine-i sâf* ve *Ol sine-i sâf o gerden-i nûr* mısraları arasında ciddi benzerlikler bulunmaktadır. Yine beytin ilk hâlinin ikinci mısrasının da hem mana hem de söyleyiş açısından diğer beyitlerle kıyas edilince pek de estetik olmadığı görülecektir. Tüm bu sebeplerden ötürü biz, bu on bir beytin müsvedde tebyiz edilirken bizzat Şeyh Gâlib tarafından metinden çıkarıldığına; bu yüzden de sadece müsveddede bulunan bu beyitlerin, *Hüsn ü Aşk*'ın metninden de çıkarılması gerektiğine ve (Tardiye'ler hariç) 2041 beyit olan mesnevinin toplam beyit sayısının 2030 olarak güncellenmesi gerektiğine inanıyoruz. Bizzat Şeyh Gâlib tarafından metinden çıkarıldığını düşündüğümüz beyitler şunlardır:

Şehperr-i sürûş ol şeb-i râz
Hep Sünbüle 'den ederdi pervâz [119. beyit]
Pür-nûr u beyâz o sine-i sâf
Benzerdi amûd-ı subha bî-lâf [432. beyit]
Bî-dilleri va 'di gibi berbâd
Mânend-i habâb süst-bünyâd [505. beyit]
Ekser Arabî vü nâdir elfâz
Bi 'l-cümle gîlâz ü gîlz u aglâz [784. beyit]
Tedbîrime çünkü rağbetin var
Min ba 'd figândan olma bîzâr [957. beyit]
Ol âteşe karşı Aşk u Gayret
Salb oldu ki ala bundan ibret [1419. beyit]
Hurşîde süvâr olup çü İsâ
Etmezdi seyâhatı mübâlâ [1524. beyit]
Vaktâ ki cenâb-ı Aşk-ı bî-bâk

Gam deştine düşdi ârzü-nâk [1527. beyit]
Keştîye kim eyler ise ikdâm
Ol dîvler eyler idi i'dâm [1553. beyit]
Bu nâr-ı belâdan olma ferrâr
Batn-ı feres içre girme tekrâr [1598. beyit]
Ol duhterin adı Hüşrübâ'dır
Âdem-küşdür perî-likâdır [1621. beyit]

3.8. Latin Harflerine Aktarımda Değişen İbareler

Hüsn ü Aşk'in matbu ve yazma nüshalarını karşılaştırırken eserin metni üzerine daha önce yapılan çalışmaları tekrar mukabele etme ve değerlendirme fırsatı da bulduk. Bu vesile ile girişte bahsolunan *Hüsn ü Aşk*'in metni üzerine yapılan çalışmalarda yukarıda ifade ettiğimiz kimi matbu nüsha hatalarının/farklılıklarının dışında birtakım gözden kaçan hususların ve dizgi hatalarının da bulunduğunu tespit ettik. *Hüsn ü Aşk*'ı Şeyh Gâlib'in kaleminden çıkmış en yakın hâline kavuşturmaya bir katkı olması hasebiyle yayımlanan metinlerin bazısında hocalarımızın nazar-ı dikkatlerinden kaçan birkaç mısraı, buraya kaydediyoruz:

Tablo 2: *Hüsn ü Aşk*'in Latin Harflerine Aktarımda Değişen İbareler/Mısralar

Beyit No	Yazar/lar Soyad Kısaltması	Yayımlanan Hâli	Matbu ve Yazmalardaki Hâli
94	OA	Feyz aldı Melâhdan Mesîhâ	Feyz aldı Melih 'den Mesîhâ
	D	Feyz aldı Mülâhdan Mesîhâ	
134	G, OA, D	Ümmîdi senin şefâatındır	Ümmîdi senin inâyetdir
203	OA, D, K	Her tavrına iktidâ ne lâzım	Her tavrına iktifâ ne lâzım
T1/2	OA	Lutf etmese de velî gümândır	Lutf etmesi de velî gümândır
424	G, OA, D, E, K	Âhû-yı füsûn kebûter-i nâz	Âhû-yı füsûn kebûter-endâz
440	OA	Pistânı turunc-ı bâğ-ı hayret	Pistânı turunc-ı bâğ-ı cennet
567	G	Tayyeyler idi dil-i fegârı	Tayy eyler idi dil-figârı ²⁶
	OA, D, E, K	Tayy eyler idi dil-i figârı	
648	G, D, K	Yârâna delîl olan sitâre	Bârâna delîl olan sitâre
652	G, OA, D, E, K	Hızr-ı çemeni yem-i zümürred	Hadrâ çemeni yem-i zümürred
685 ²⁷	G, OA, D, E, K	Mânende-i tab'-ı şâir-i pâk	Mânende-i tab'-ı şâirân pâk
686 ²⁸	G, OA, D, E, K	Bir pîr-i cüvân- zamîr ü ayyâr	Bir pîr-i cüvân- zamîr ayyâr
764	OA	Bürhân-ı Hudâ olurdu noksân	Bürhân-ı Hudâ bulurdu noksân
1125	G, OA, D, E, K	Çok eyledi penbelerde pinhân	Çün eyledi penbelerde pinhân
1252	OA, D	Gâhice ef'î-i münakkaş	Gâhice de ef'î-i münakkaş
	D	Gâhice ef'î-i münakkaş	
1346	D, E, K	Gâhice uçardı seng-i âteş	Gâhice uçardı reng-i âteş
1468	OA	Çün gamze-i dü-berân-ı tannâz	Çün gamze-i dilberân-ı tannâz

26 Sekt-i melih vardır.

27 Bu mısra yalnızca H'de bu şekildedir. H'nin dışındaki tüm basma, matbu ve yazmalarda belirttiğimiz üzeredir.

28 Bu mısra yalnızca H'de bu şekildedir. H'nin dışındaki tüm basma, matbu ve yazmalarda belirttiğimiz üzeredir.

1557 ²⁹	G	Tâbût idi san o keşti-i mûm	Tâbût idi lik keşti-i mûm
	OA	Tâbût idi keşti-i mûm	
	D	Tâbût idi san o keşti-i mûm	
1598 ³⁰	G, D, E	Bu nâr-ı fenâdan olma ferrâr	Bu nâr-ı belâdan olma ferrâr
1663	G	Bâzâr yerinde vardı revnak	Bâzâr-ı bezimde vardı revnak
1666	D	Mehtâbda meh mih içre mehtâb	Mehtâbda meh meh içre mehtâb
1753	OA, D	Hoş dillere gerçi ol belâdır	Hoş dillere gerçi bu belâdır
1948	G, OA, D, E, K	Gerdûnda misâl-i necm-i bî-tâb	Gerdûnda misâl-i necm-i pür-tâb
1974	G, OA, D, E, K	Ol kasra erişdi tâ-be-tedbîr	Ol kasra erişdi nâ-be-tedbîr

Sonuç

Klasik Türk edebiyatının ‘mükemmellik standardı’ ve ‘dönüm noktası’ olarak kabul edilen *Hüsni ü Aşk* mesnevisinin matbu nüshalarını kadim yazma nüshalarla karşılaştırdığımız bu çalışmada, bir eserin yazımından yayımına değin ne türlü değişikliklere uğrayabildiğini, bir metnin müellifinin kaleminden az ya da çok nasıl uzaklaşabildiğini *Hüsni ü Aşk* örneğinde göstermeye çalıştık. Bu çalışmayla matbu nüshaların çoğu zaman dizgi ve neşir hataları ile malûl olabileceğini ve kadim nüshalarla farklılıklar arz edebileceğini delilleri ile göstermeye gayret ettik. Kanaatimizce bunun sebebi, bugünkü manada bir metin tenkidi müessesesinin gelişmemiş olması ve nâşirlerin basılacak metni genellikle sıhhatinden emin ol(a)madıkları bir veya birkaç nüshadan hareketle oluşturmasıdır. Bu çalışma neticesinde *Hüsni ü Aşk*’ın matbu nüshaların gerek dizgi gerek nâşir hataları ile malûl olduğu; matbu nüsha nâşirlerinin çoğu kez bazı kelimeleri yanlış değerlendirdikleri, bağlaçları ihmal ettikleri, ekleri yanlış yazdıkları, sözdizim hataları yaptıkları ve bazı beyitleri de unuttukları tespit edilmiştir. Buna göre matbu nüshalarda toplamda 140 mısraın kadim nüshalara nazaran farklılıklar ve hatalar barındırdığı; 3 beytin ise matbu nüshalarda bulunmadığı belirlenmiştir. Matbu nüsha nâşirlerinin çoğunlukla sekt-i melîh yapılan mısralara vezin icabı müdahalelerde buldukları ve böylece eksik heceyi temin etmeye çalıştıkları görülmüştür. Oysaki sekt-i melîh, bir aruz kusuru olmayıp çoğu zaman hoş bir armoni teşkil ettiği için mef’ûlü/mefâ’îlün/fe’ûlün vezniyle yazılan eserlerde sıkça kullanılagelen bir uygulamadır. Bu sebeple bir aruz kusurunu ortadan kaldırıyormuş gibi şairin yapmadığı müdahaleyi nâşirin yapması metin tenkidi açısından kabul edilebilir bir durum değildir.

Öte yandan bu çalışmada, çeşitli farklılık ve hatalar barındıran mısraların kadim nüshalardaki hâllerine değinilmiş, eksik ve hatalı görülen noktalar edebî ve ilmî delillerle kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra sadece Şeyh Gâlib’in hatt-ı destiyle yazılan ve müsvedde hâlinde bulunan H nüshasındaki 11 beytin, bizzat Gâlib Dede tarafından metinden çıkarılmış olabileceği ve böylece *Hüsni ü Aşk*’ın beyit sayısının 2041’den 2030’a düşürülmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Yine *Hüsni ü Aşk*’ı Latin harflerine aktaran çalışmalarda 23 beyitte gözden kaçan birtakım hususların ve dizgi hatalarının bulunduğu tespit edilmiş ve bunlara kadim nüshalardan hareketle bazı okuma tekliflerinde bulunulmuştur. İfade edilen tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda *Hüsni ü Aşk*’ın kadim nüshalarından hareketle yeniden tenkitli bir metnin yayımlanmasının faydalı olacağı kanaatine varılmış, bu yönde bir çalışmaya tarafımızca başlanmıştır.

29 Bu mısra yalnızca H’de bu şekildedir. H’nin dışındaki tüm basma, matbu ve yazmalarda belirttiğimiz üzeredir.

30 Bu mısra yalnızca H’de mevcuttur. Okay-Ayan ve Kalyon’un çalışmalarında ise bu beyit yoktur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: *Hüsn ü Aşk*'in matbu nüshaları ile yazma nüshaları arasında çeşitli farklılıklar bulunduğuna değinerek beni bu yönde bir çalışma yapmaya teşvik eden hocam Prof. Dr. Selami Ece'ye teşekkür ederim.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: I would like to express my gratitudes to my advisor Prof. Selami Ece, who encouraged me to work in this direction by mentioning that there are various differences between the printed copies of *Hüsn ü Aşk* and the handwriten copies.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Bilgegil, K. (1992). "Hüsn ü Aşk'a dair". *Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Çelebi, A. H. (1998). *Bütün yazuları*. (Hakan Sazyek, hzl.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilçin, C. (düz.) (2013). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, M. N. (2002). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Doğan, M. N. (2015). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Yelkenli Yayınevi.
- Ece, S. (2012). *Hüsnüne Aşk olsun*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Ece, S. (2017). *Hüsnüne Aşk olsun*. Erzurum: Eser Yayınları.
- Emre, A. C. (1932). "Hüsün ve Aşk". *Muhit*, nr. 41-50, Mart-Aralık.
- Esrâr Dede. (2000). *Tezkire-i Şu'arâ-yı mevleviyye*. (İlhan Genç, hzl.). Ankara: AKM Yayınları
- Gibb, E. J. W. (1999). *Osmanlı şiir tarihi III-V*. (Ali Çavuşoğlu, çev.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1968). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Gölpınarlı, A. (2011). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Holbrook V. (1998). *Aşkın okunmaz kıyıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kalyon, A. (2020). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kanar, M. (2015). *Şeyh Gâlib Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Kocatürk, V. M. (1944). *Şeyh Gâlib-Hüsn ile Aşk*. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.
- Okay, O. ve Ayan H. (1975). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Okay, O. ve Ayan, H. (2013). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şeyh Gâlib. (1252). *Divan ve Hüsn ü Aşk*. Bulak.
- Şeyh Gâlib. (1304). *Hüsn ü Aşk, Eser-i Gâlib dede*. (Ebuzziyâ Tevfik, nşr.). İstanbul.
- Şeyh Gâlib. (1339). *Hüsn ü Aşk*. (Tahir Olgun, nşr.). İstanbul.
- Yılmaz, O. (2018). *Şeyh Gâlib-Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Ek I: *Hüsn ü Aşk*'in Nadir Eser Kütüphanelerindeki Yazma Nüshaları

	Kütüphane, Koleksiyon ve Numarası	Varak Sayısı	İstinsah Yılı	Müstensih
1	Süleymaniye, Halet Efendi, 171	24 vr	1197	Müellif
2	Kütahya-M. Hakkı Yeşil, Yazmalar, 24218	68 vr	1199	Seyyid Pertev
3	Konya Etnografya Müzesi, Yazmalar, 2322	66 vr	1200	Ahmed Ârif
4	Millet, Ali Emiri Manzum, 1197	65 vr	1203	Muhammed Refî'i-i Âmedi
5	İBB Atatürk Kitaplığı, BL Yazmalar, K0781	54 vr	1206	Ahmed Yüsrî Nazîfzâde
6	İNEK, Türkçe Yazmalar, 5519/2	65 vr	1207	Ahmed Yüsrî Nazîfzâde
7	İNEK, Türkçe Yazmalar, 5531/2	67 vr	1207	Ahmed Yüsrî Nazîfzâde
8	İNEK, Türkçe Yazmalar, 1348	55 vr	1213	Derviş Hüseyin el-Sinobî el-Mevlevî
9	Milli Kütüphane, Afyon Gedik, 18245	56 vr	1216	
10	Konya Yazma Eserler, Zeytinoğlu, 324/2	48 vr	1217	
11	İNEK, Türkçe Yazmalar, 1635	55 vr	1219	Hâfız Mustafa Derviş
12	Süleymaniye, Hüsrev Paşa, 502	49 vr	1219	
13	Süleymaniye, Nafiz Paşa, 859	54 vr	1219	Derviş Tâhirü'l-Mevlevî
14	İNEK, Türkçe Yazmalar, 1996	60 vr	1225	Ahmed Hâmid Nazîfzâde
15	Süleymaniye, Halet Efendi, 679	70 vr	1226	Ahmed Nazîf
16	Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 5153	57 vr	1227	Mehmed Atâ'ullâh el-Mevlevî
17	Süleymaniye, Esad Efendi, 2562	66 vr	1229	Ahmed Hâmid Nazîfzâde
18	İNEK, Türkçe Yazmalar, 2865/2	70 vr	1231	Tâhir Abdülkerîm
19	Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 3642	66 vr	1231	Seyyid Ahmed Münîr
20	Süleymaniye, Dügümlü Baba, 418	66 vr	1233	Ahmed Nazîf
21	Koyunoğlu Müzesi, Yazmalar, 13763 ³¹	61 vr	1235	Mehmed Nûrî el-Mevlevî-i Duâcı
22	Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 5946	60 vr	1239	
23	Süleymaniye, Hasan Hüsnü Paşa, 1041	66 vr	1239	
24	İNEK, Türkçe Yazmalar, 5733	55 vr	1240	Derviş Rıfat Ahmed
25	Atatürk Üniversitesi, Ağâh Sırrı Levend, 276	63 vr	1243	Ahmed Hâmid Nazîfzâde
26	Milli Kütüphane, Yazmalar, 5994/6	55 vr	1243	
27	Millet, Ali Emiri Manzum, 311/2	51 vr	1248	Seyyid Ahmed Reşid b. Seyyid
28	İNEK, Türkçe Yazmalar, 3620/2	73 vr	1248	Seyyid Süleymân el-Hıfzî
29	Manisa İl Halk, Yazmalar, 7484	53 vr	1251	
30	Beyazid, Veliyyüddin Efendi, 3667	32 vr	1252	
31	Süleymaniye, Galata Mevlevihanesi, 068	61 vr	1269	
32	Süleymaniye, Galata Mevlevihanesi, 217/2	64 vr	1283	
33	Süleymaniye, Galata Mevlevihanesi, 023	99 vr	1300	
34	İBB Atatürk Kitaplığı, BL Yazmalar, K0535	75 vr	1312	Sâdık
35	İBB Atatürk Kitaplığı, BL Yazmalar, K0254/2	52 vr		
36	İNEK, Türkçe Yazmalar, 1051/1	70 vr		Muhammed Emîn
37	İNEK, Türkçe Yazmalar, 401/2	65 vr		
	Konya İl Halk, F. Nafiz Uzluk, 6784	74 vr		
38	Koyunoğlu Müzesi, Yazmalar, 13159	69 vr		
39	Koyunoğlu Müzesi, Yazmalar, 14692/2	22 vr		
40	Millet, Ali Emiri Manzum, 1196	52 vr		
41	Millet, Ali Emiri Manzum, 312/2	75 vr		Münis Dede

31 Koyunoğlu Kütüphanesi 11150 numarada da bir *Hüsn ü Aşk* nüshası kayıtlı görünse de eser *Şeyh Gâlib Divanı*'nın eksik bir nüshasıdır.

42	Milli Kütüphane, Yazmalar, A 6107	35 vr		
43	Milli Kütüphane, Yazmalar, A 810	10 vr		
44	Süleymaniye, Giresun Yazmaları, 182/1	46 vr		
45	Süleymaniye, Hacı Mahmud Efendi, 3693/2	43 vr		
46	Süleymaniye, Hafid Efendi, 287	76 vr		
47	Süleymaniye, Halet Efendi, 680	55 vr		Hüseyin Sinobî el-Mevlevî
48	Süleymaniye, Hüsrev Paşa, 501	86 vr		
49	Süleymaniye, İzmir, 0572	59 vr		
50	Süleymaniye, Pertev Paşa, 392	75 vr		
51	Süleymaniye, Yazma Bağışlar, 5149	54 vr		
52	İBB Atatürk Kitaplığı, BL Yazmalar, K0254/2	52 vr		
53	Arnavutluk Devlet Arşivleri, Türkçe Yazmalar, 78	75 vr		
54	İngiltere Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, Or. 7105	66 vr		
55	Almanya Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, Ms.or.quart. 1447	74 vr		